

Cyprian Rogowski

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

**JANUSZ MARIANSKI,
HUMAN DIGNITY – SAVED VALUE?
SOCIO-PEDAGOGICAL STUDY,
PŁOCK PUBLISHING INSTITUTE,
PŁOCK 2017, PP. 200**

Współcześnie odwoływanie się do godności człowieka stało się dość częstą praktyką. Ks. Franciszek Janusz Mazurek, niezwykle znawca tej problematyki, podkreślał, że po drugiej wojnie światowej, w związku ze strasliwym barbarzyństwem, jakiego dopuszczano się podczas tej wojny, pojawiła się swoista „rewolucja godności ludzkiej”. Poczucie godności przejawiało się zarówno na płaszczyźnie jednostkowej (z odniesieniem do warunków życia codziennego i pracy zawodowej), na płaszczyźnie narodowej (prawo decydowania o własnym losie na zasadzie samostanowienia, odpowiedzialności i uczestnictwa) i ogólnej (opór wobec wszelkich systemów totalitarnych).

Pojęcie godności ludzkiej weszło na szerszą skalę do języka potocznego w naszym kraju wraz z pielgrzymkami Jana Pawła II do ojczyzny i jego katechezą społeczno-moralną. Do wartości godnościowych odwoływała się „Solidarność” w latach osiemdziesiątych XX wieku, domagając się warunków godnego życia, zaspokojenia materialnych i duchowych potrzeb, prawa do zrzeszania się. Dzisiaj wielu ludzi domaga się przywrócenia godności ludziom zmarginalizowanym, wykluczonym, bezrobotnym, bezdomnym, żyjącym w ubóstwie, pracującym na „umowach śmieciowych” itp. W ostatnich czasach godność jest tym pojęciem, do którego chętnie odwołują się politycy, a także wielu uczestników życia społecznego, nawet jeżeli część z nich nie potrafi zdefiniować, czy wyjaśnić tego pojęcia.

Współcześnie godność ludzka jako bardzo ważna kategoria aksjologiczna i praktyczna, należąca do fundamentalnych wartości ludzkich, nie doczekała się zbyt wielu opracowań i interpretacji. Jakkolwiek problematyka godności jako wartości autotelicznej z uwagi na swój humanistyczny charakter zyskuje w ostatnich latach coraz większą rangę, to jednak jest ona nie-

współmiernie mała w porównaniu do roli, jaką się powszechnie i publicznie przyznaje wartościom, postawom i zachowaniom godnościowym. Z naukowego punktu widzenia niezwykle ważnym wydarzeniem była publikacja dzieła Franciszka Janusza Mazurka pt.: „Godność osoby ludzkiej podstawą praw człowieka”, która spotkała się z ogromnym zainteresowaniem i aprobatą w wielu środowiskach naukowych. Opracowanie niniejsze dotyczące godności ludzkiej jako wartości społeczno-moralnej składa się z trzech obszernych rozdziałów.

W rozdziale pierwszym Autor omawia godność jako wartość ontologiczną (absolutną), zarówno z filozoficznego, jak i teologicznego punktu widzenia. Wychodzi z założenia, że pojęcie godności ma charakter interdyscyplinarny, podobnie zresztą jak i wiele innych pojęć leżących u podstaw poznawania i rozumienia świata oraz miejsca człowieka w tym świecie. Wydaje się zasadne rozpatrywanie godności z perspektywy różnych dyscyplin naukowych. Każda z nich wnosi swój specyficzny wkład i wzbogaca rozumienie godności, każda z nich ma także swoje ograniczenia. W rozdziale pierwszym ks. Janusz Mariański prezentuje filozoficzne i teologiczne określenia pojęcia godności. Godność jest tu pojmowana jako wartość wrodzona, niepodzielna i niezbywalna. Nazywa się ją godnością ludzką, godnością osobową, godnością człowieka, godnością bytu ludzkiego. Nikt nie może wyrzec się swej ontycznej struktury. W ujęciu teologicznym wskazuje się na nowy aspekt godności osoby ludzkiej, tj. na godność nadprzyrodzoną. Jest ona związana z powołaniem człowieka do uczestnictwa w życiu Boga. Teologiczne uzasadnienia godności ludzkiej są ważne dla ludzi wierzących, ale w czasach kryzysu wiary w Boga wielu spośród nich nie do końca akceptuje godność osoby ludzkiej we wszystkich stadiach rozwoju człowieka (np. godność dzieci nienarodzonych, ludzi nieuleczalnie chorych, osób pozbawionych świadomości itd.).

Rozdział drugi jest poświęcony teoretycznym aspektom godności ludzkiej z punktu widzenia psychologii i socjologii. W tej koncepcji godność jest wartością zmienną i dynamiczną. Człowiek nabywa ją w różnym stopniu przez wychowanie w środowiskach społecznych, w różnych kulturach i cywilizacjach, poprzez pracę nad własnym rozwojem osobowościowym. Można ją także utracić przez niemoralne postępowanie lub pod wpływem niesprzyjających i niekorzystnych warunków zewnętrznych. Człowiek jako byt kultury jest bytem rozwijającym się, a godność nabywaną nazywa się niekiedy godnością kulturową. Obok aspektów teologicznych, filozoficznych, etycznych i prawnych psychologiczne i socjologiczne godności wnosi wiele nowych treści do problematyki godnościowej. Zagadnienie godności ludzkiej należy

do ważnych – leżących w samym centrum – problemów moralnych współczesności. Historia terminu „godność” jest długa i skomplikowana. Godność należała od dawna do kluczowych pojęć w filozofii i teologii. W ostatnich dwóch dekadach obserwuje się przenikanie tego terminu do nauk psychologicznych, pedagogicznych i ostatnio – do socjologii, a na współczesnych areopagach świata często i chętnie mówi się o godności człowieka. Godność jest odnoszona do różnych sytuacji życiowych, w których znajduje się człowiek, jest stosowana zamiennie z wieloma cechami człowieka. Stąd łatwo o duże zamieszanie w tej sprawie.

W rozdziale trzecim, który jest poświęcony wychowaniu ku wartościom godnościowym i ich społecznym uwarunkowaniom, Autor koncentruje się na wybranych aspektach edukacyjnych, wynikających – przynajmniej częściowo – z rozważań teologicznych, filozoficznych, psychologicznych i socjologicznych. Rozdział ten zawiera następujące części składowe: a) pojęcie wychowania moralnego, ze szczególnym uwzględnieniem wychowania progodnościowego; b) rodzina jako środowisko kształtowania się postaw godnościowych. Wychowanie ku wartościom godnościowym nie jest łatwe. Jeżeli nawet pojęcie godności jest przywoływane w wielu dokumentach międzynarodowych, jeżeli jest obecne w dyskusjach na temat praw człowieka, jeżeli nawet dość często posługujemy się tym terminem w życiu codziennym, to równocześnie treść pojęcia „godność” nie jest do końca jasna, niekiedy budzi kontrowersje. Rozumienie tego pojęcia jest niewystarczające w świadomości ludzi współczesnych, w każdym razie ważne jest poszukiwanie dalszych i głębszych jego treści. W wychowaniu moralnym musimy w większym zakresie uwzględniać komponenty godności jako wartości.

Każdy z rozdziałów ma swoją tematykę i konkretną metodologię oraz podejmuje zawarte w niej zagadnienia z innej perspektywy. Wiodący temat godności ludzkiej przenika wszystkie rozdziały. Kwestie te nie będą nigdy zamknięte czy do końca rozstrzygnięte, wręcz przeciwnie – będą nieustannie podejmowane i ubogacane. Całościowe opracowanie tej kwestii nie daje recept na indywidualne i społeczne godne życie, chociaż pewne wskazania praktyczne, a nawet wyraźne wartościowanie badanych zjawisk i procesów społecznych można w nim odnaleźć.

W rozdziałach o charakterze interdyscyplinarnym Autor koncentruje się na różnych aspektach godności osobistej, osobowościowej oraz społecznej, a przede wszystkim na godności osoby ludzkiej. Próbuje opisać jej szanse i zagrożenia we współczesnym społeczeństwie polskim. Wielu Polaków pyta, jak w dzisiejszym świecie żyć godnie i protestuje przeciwko niegodnym warunkom życia codziennego. W wielu protestach i strajkach

w Polsce ludzie (np. pielęgniarki, lekarze, nauczyciele, rolnicy, górnicy, policjanci, kolejarze) domagają się godziwej płacy, godziwej pracy, uznając, że dotychczasowa ich sytuacja finansowa „narusza ich godność”. Ludzie pytają, jak przeżyć godnie życie i jak działać, by nie naruszyć tej godności. Wołanie o godne warunki życia nasila się w wielu środowiskach społecznych, pojawia się ono coraz częściej w dyskursie politycznym. W tej ostatniej dziedzinie mamy do czynienia ze swoistą ambiwalencją. Na godność ludzką powołują się zarówno zwolennicy jak i przeciwnicy aborcji, eutanazji, związków homoseksualnych, zapłodnienia pozaustrojowego *in vitro*, związków partnerskich itp.

Niniejsza książka jest wyraźną próbą włączenia tematyki godności osoby ludzkiej do socjologii, mimo trudności interpretacyjnych powstających na tle jej niedookreśloności i charakteru aksjonormatywnego. Tymi rozważaniami Autor pragnie przybliżyć czytelnikowi tę nieco zapomnianą, ale niezwykle ważną wartość, jaką jest godność ludzka, wartość, która w ostatnich dziesięcioleciach zyskuje na aktualności, m.in. ze względu na wielorakie zagrożenia dla wartości humanistycznych. Dzisiaj niewiele – może poza szczególnie przypadkami – wyraża przekonanie, że godność ludzka jest szkodliwym anachronizmem. Więcej jest takich, którzy uważają tę kategorię aksjologiczną za zbędną. Nie jest już ona jednak wartością słabo znaną, pomijaną czy zepchniętą na margines społeczny. Poszukujemy podstaw godności człowieka zarówno w znaczeniu indywidualnym, jak i społecznym.

Godność ludzka jest rzeczywistością złożoną, można ją badać z wielu punktów widzenia, ale nie można mieszać tych różnych porządków. Trzeba nieustannie pamiętać o tym ostrzeżeniu i o różnicy punktów widzenia, jak także i o tym, że nauki empiryczne nie w pełni wyjaśniają życie i istotę całej rzeczywistości. Oznaczałoby to bezpodstawne przekraczanie ich granic metodologicznych. Jeżeli godność osoby ludzkiej jest fundamentalną ideą etyczną, to ma ona także swoje odniesienia społeczne i może być przedmiotem zainteresowań socjologów i obiektem badań socjologicznych. Można z problematyki godnościowej wyłuskiwać elementy społeczne. Autor stara się w tej książce, będącej studium interdyscyplinarnym, opisywać w miarę prostym językiem, wbrew potocznym poglądom, że socjologowie mówią o czymś, co wszyscy znają, tyle że językiem, którego nikt nie rozumie. Zainteresuje ona z pewnością nie tylko znawców problematyki katolickiej nauki społecznej, socjologii i psychologii, ale także pedagogów, duszpasterzy i katechetów, polityków i filozofów oraz tych wszystkich, którzy na co dzień starają się ocalić godność osoby ludzkiej jako fundamentalną wartość społeczno-moralną.